

Lakatos Sándor

Ha kenyértörésre kerül a sor

Pütkösi elmélkedés az úrasztala mellett¹

„Tanítványai közül ketten aznap egy faluba mentek, amely Jeruzsálemtől hatvan futamnyira volt, és amelynek Emmaus a neve, és beszélgettek egymással mindarról, ami történt. Miközben beszélgettek, és vitatkoztak egymással, maga Jézus is melléjük szegődött, és együtt ment velük. Látásukat azonban valami akadályozta és nem ismerték fel őt. (...) Így értek el ahhoz a faluhoz, amelybe igyekeztek. Ő azonban úgy tett, mintha tovább akarna menni. De azok unszolták és kérték: „Maradj velünk, mert esteledik, a nap is lehanyatlott már!” Be ment hát, hogy velük maradjon. És amikor asztalhoz telepedett velük, vette a kenyeret, megáldotta, megtörte és nekik adta. Erre megnyílt a szemük, és felismerték, ő azonban eltűnt előlük.” (Lk 24,13–16; 28–31)

A keresztény ünnepek nagy része húsvéhoz kötődik, nem csak a naptári időszámítás szerint, de lényegi mondanivalójuk szerint is összefüggésben állnak egymással. Az egyes ünnepek lényegi üzenete csak a maguk gondolati rendszerében nyer értelmet. Egymástól függetlenül nézve azok értelmetlennek, esetleg nélkülözhetőeknek látszanak. Olyan ez, mint az órában forgó fogaskerekek összessége. Ha kivennénk egy alkatrészt, azt önmagában értéktelennek, feleslegesnek találánánk, de nem nehéz belátni, hogy a szerkezetben fontos szerepet lát el. Ilyen az ünnepek közötti összefüggés is.

Pütkösd ünnepe érthetetlen és egyenesen feleslegesnek látszik, ha azt nem a húsvéti evangéliumból kiindulva értelmezzük. Emlékezhetünk még – hiszen alig 50 napja ünnepeltük húsvétot –, hogy a feltámadás és az örök élet evangéliuma vigasztalja a Mester nélkül maradt, szétszóródott és félelemben élő tanítványokat. Az akkor még rejtőzködő tanítványok pütkösd alkalmával lépnek színre, hogy felkarolják a Jézus által megalapozott kereszténységet. Érthetjük tehát,

¹ Székelykeresztúr, 2009.

hogy ezek szerint pünkösöd üzenetét igazán csak egy, a húsvétot megélt keresztény ember tudja értelmezni.

Pünkösöd a keresztény egyház és az első keresztény gyülekezet létrejöttének ünnepe. Pünkösödkor ünnepeljük az Isten szent lelkének kitöltését és a tanítványok színrelépését. Meggyőződésem szerint mindez valami korábbi történésnek a végeredménye, kiteljesedése, gyümölcse. A szentlélek kitöltését az igazság felfedezése és megértése előzi meg, a tanítványok színrelépését egy felismerési fordulat, rádöbbenési pillanat előzi meg valahol húsvét és pünkösöd között félúton. Ez a felismerés és a szentlélek ereje lépteti színre a korábban félelemben és szétszórtságban élő tanítványokat. A felismerés pillanatáról olvasunk az alapgondolatként felolvasott bibliai történetben. Az emmausi tanítványokként emlegetett két tanítvány esetében valahol Jeruzsálem és Emmaus között félúton következett be a fordulatot jelentő pillanat.

A bibliai olvasmány szerint húsvét elteltével két tanítvány útra kel, és a Jeruzsálemtől mintegy tizenkét kilométerre fekvő Emmaus nevű városba tartva a húsvéti történekekről beszélgetnek. Vitatkoznak, véleményt mondanak, összegezik a közelmúltbeli eseményeket. Menetközben melléjük szegődik Jézus, és szóba elegyedik a tanítványokkal, de azok furcsa módon nem ismerik fel a mestert, mert „homályos a szemük”. Estére a városba érkezve unszolják, marasztalják az ismeretlen barátot, akinek társasága egyáltalán nem közömbös, sőt „*lelket hevítőnek*” mondják. Végére is maradásra bírják, és asztalhoz telepednek, hogy a vacsorát elfogyasszák. A vacsora kezdetén, szokás szerint, kenyértörésre kerül a sor. És ez a pillanat nagy felismerést hoz a tanítványoknak. Az elhangzó áldás során, a kenyértörés pillanatában felismerik az idegen alak személyében mesterüket. Ebben a pillanatban azonban ő eltűnik a szemük elől. Ez a történet nagyon szépen és jelképesen írja le a „nagy felismerés” pillanatát. Az a korábbi pünkösödöt megelőző, de eredményeiben lelket kitöltő, pünkösödben beteljesülő szent megvilágosodás. Ez a pillanat a kenyértörés pillanata.

A kenyértörés mozzanata mind a zsidóságban, mind a kereszténységben kulcsfontosságú esemény. A görög *artoklászisz* és a latin *fractio panis* kifejezések adják vissza a pontos teológiai fogalom értelmét. Az étkezés kezdő mozzanata, a kenyér kisebb darabokra, falatnyi részekre való tördeléséről van szó. A lepényszerű kenyeret a legrégebb időktől kezdve nem vágták, nem is harapták, hanem kézzel törték. Ennek okai között a gyakorlati okok mellett a kenyérnek, mint alapvető tápláléknak a megbecsülése is ott volt. A kelesztett, domború kenyér szeleteit is törték (nem harapták), s a kulturált étkezésben ez mai is így van. Az *Ószövetség társadalmában* a lakoma kezdetét jelentette. A vendéglátó vagy házigazda a kézmosás után kezébe vette a kenyeret, elmondta fölötte az imát: „Áldott

légy, Urunk Istenünk, világ Királya, aki a földből előhozta a kenyeret!” A résztvevők *áment* mondtak, s ő megtörve a kenyeret, egy-egy darabot adott a meghívottaknak. Az *Újszövetségben* a zsidó étkezésnek ezt a sajátos szertartását használta föl Jézus, amikor családfőként megáldotta és szétosztotta a kenyeret. E cselekedetről ismerik fel őt föltámadása után a tanítványok. Ezért olyan fontos része a szertartásunknak az úrvacsorai kenyér. Kultikus értelemben tehát ezt jelenti a kenyértörés.

A kultikus terminológia mellett azonban közismert a mindennapi szóhasználatban ez a kifejezés: *kenyértörésre kerül a sor* (vagy a dolog). A magyar értelmező szótár szerint ellenfelek, riválisok viszonyában értendő a kifejezés, abban a megfogalmazásban, hogy *elérkezik a döntő fordulat. Kenyértörésre vinni a dolgot*, annyit jelent, mint annyira kielezni az ellentétet, hogy szakításra, végső, drasztikus megoldásra kerül(het) a sor.

A kultikus kenyértörés, illetve a köznyelvben használt, többnyire negatív kicsengésű kenyértörésre utaló mondás, látszólag egymásnak ellentmond, mégis azt hiszem, az ellentét mutatja meg a gondolat igazi mélységét. Gondoljunk csak bele: Ha kenyértörésre kerül a sor, értelmet nyer az érthetetlen, lehull a lepel, nyilvánvalóvá válik az igazság, meglátható, felfedezhető a dolgok igazi arca, mert eltűnnek az álarcok, a színpalak. Az élet már sokunknak megtanította, hogy ha kenyértörésre kerül a sor, hamar kiderül, mi az igazság, kiderül, ki az igaz, ki az ember, ki a barát, kivel ül az ember egy asztalnál. Hamar fény derül kenyértöréskor, hogy kinek hittük, és ki is valójában a felebarátunk.

Pünkösd ünnepének és az úrasztali együttlétnek egyik legfontosabb üzenete ez: az igazi közösségekben nyilvánvaló az igazság. Az igazi közösségben nem marad rejtve egy titok sem, még ha nem is kerül feltétlenül szóba az. Az emmausi tanítványok az oly különös módon felfedezett igazságot magukkal viszik a tanítványi közösségbe, és megosztják azokkal, akikkel közösséget vállalnak. Sietnek, viszik a felismerést, az igazság örömét, a tapasztalt igazságot, és megosztják azt tanítványi testvéreikkel. Nem titkolják el, hanem táplálják vele saját közösségüket. Így lesz igaz, hogy az igazság szabadabbá tesz, mert megszabadít a szorongástól, megszabadít a félelemtől, a kishitúségtől. Az igazság közel hozza az embereket egymáshoz. Az igazság lelke megtartó erejű.

Gyökössy Endre református lelkipásztor és pszichológus megállapította, hogy manapság közösségeink közönséggé váltak. Döbbenetes igazság! Sokszor vagyunk egyszerű szemlélői saját életünknek, mintha valami színházi előadáson vennénk rész, amire valaki erőnek erejével osztott volna meghívót. Azon találhatjuk néha magunkat, hogy úgy élünk, mintha valami olcsó tévésorozatot néznénk „csipszet” majszolva, közömbös pókerarccal. Készen becsomagolt igazság-

élménygombócokat fogadunk el jólöltözött idegenektől, akiknek hivatásuk minket vegetálás szintjén tartani. De, testvéreim, megfededkezünk arról, hogy Isten arra teremtett, hogy az életet megtapasztaljuk, megéljük, ne csupán engedelmes szolgálélekkel, tétlenül szemléljük.

Ez az ünnep és az úrasztala számon kér, hogy a családi életünk részesei vagyunk-e, aktív megtapasztalói vagyunk-e, szerepvállalói vagyunk-e, vagy csak zajlik a családunk élete körülöttünk, és kész tényként könyveljük el a történéseket? Valóban nyilvánvaló az igazság a házastársunkkal való kapcsolatunkban, nyilvánvaló az igazság a gyermekeinkkel, szüleinkkel folytatott viszonyunkban?

Az igazi közösségben az igazság nyilvánvaló! Vigyázzunk, mert ha nem az, amikor kenyértörésre kerül a sor, úgyis azzá válik! A zsoltáráróval szólva: „mily jó és mily gyönyörűséges, amikor az atyafiak egyetértésben vannak! [...] Oda küld áldást az Úr és életet mindörökké!” (Zsolt 133) Igaz ez a családi közösségben, de igaz a városi és nemzeti közösségben is, s még fokozottabban igaz ma, pünkösdi ünnepén egyházi közösségünkben. Újra itt a kenyértörés ideje. Válassz most magadban, Testvérem, keresztény emberhez illő alázattal, lélekben és igazságban: Látsz-e, vagy csak nézel? Élsz-e, vagy csak létezel?

Az emmausi tanítványok a kenyértöréskor szembesülnek a húsvétkor megfeszített és csak látszólag megsemmisített Mesterrel. Szembesülnek vele, de pillanatokon belül szemük elől veszítik, mert az igazság nem a szemmel láthatóakban, hanem a lélek mélységeiben keresendő. Az igazi közösségben történő kenyértörés pedig, mint mindenkor, ma is megmutathatja számunkra a helyes irányt. Ámen.

Pap Mária

Felelősség

„Bizony mondom néktek, hogy közületek egy el fog árulni engem. Erre nagyon elszomorodtak, és egyenként kérdezni kezdték tőle: »Talán csak nem én vagyok az, Uram?«” (Mt 26,21–22)

Az elmúlt héten több dolog is felkavarta a közvéleményt. Az egyik a külügyminiszter lemondása, mely több diplomáciai baki után következett be. Az utolsó csepp a pohárban az volt, hogy az újságok kiderítették: február folyamán egy lengyel börtönben meghalt egy éhségstrájkoló román állampolgár, miközben a külügyi hatóságoknak kisebb dolga is nagyobb volt annál, mint állampolgáiraival foglalkozni. Valószínű, hogyha az újságok nem szellőztetik meg a dolgot, csendben elfelejtődik. Így a külügyminiszter lemondott, és külügyi hivatalnokokat hívtak haza. Azóta párhuzamosan három ankétot is indítottak, és keresik a felelősöket.

Másik hír – Bukarest egyik magánegyetemének bentlakásában 16 diáklány kapott szénmonoxid-mérgezést. Az egyetem vezetősége értetlenül áll az eset előtt, szerintük a diákok házilag barkácsolt melegítési eszközei okozták az egészet. A gázművek munkásai ezzel szemben kijelentették, hogy a szobákban semmi idegen fűtőtest nem található, amúgy is az improvizált dolgok általában villanyárammal működnek, és nem gázzal. Az előállt helyzetért a felelősöket keresik.

Harmadik hír – tegnap derült ki, hogy március folyamán az egyik bukaresti kórházban vakbélműtétet végeztek el egy kislán, akit teljesen más betegség miatt fektettek be. Kiderült, hogy a nővér tévedésből másik gyereket kísért a műtőbe és a beteget senki nem kérdezte nevéről vagy betegségről. A kórház azzal védekezett, hogy a kislány jól van, és végülis nem a világ vége, hogy kivettek egy vakbelet. Amint már megszoktuk, indul a kivizsgálás. Keresik a felelősöket.

Valószínű, hogy mire mindhárom esetben megtalálják őket – ha egyáltalán lesz ilyen –, a kutya sem fog már emlékezni az egészre, bár naponta hosszas szónoklatokkal árasztanak el bennünket a felelősség vállalásáról.

Igen, mert a mai kornak örök témája az emberi felelősség kérdése. Soha annyi szó nem esett arról, hogy az emberiség elhagyta gyermekkorát, felnőt-

te vált és e nagykorúságnak velejárója a felelősség megnövekedése és elmélyülése. Éppen ezért nagy keresés és kutatás folyik világszerte – nagyban és kicsiben egyaránt – a mindenkori felelősség megállapítása vagy kiderítése után. Embereket, eszméket, irányzatokat teszünk felelőssé sikerekért – de főként kudarcokért. Nagy viták folynak az elért eredmények vagy éppen eredménytelenségek miatt, bölcseleők és bölcseletek, politikusok és politikák állnak perben egymással, le egészen a kisember mindennapi életéig. Persze, hiszen a mi hétköznapi életünkben is vannak mindennapi érdekellentétek, tyúkperek és rossz szomszédságok, károk és mulasztások, véget nem érő viták a felelősség megállapítása érdekében.

A megnövekedett felelősségtudat valóban az emberi felnőtté válás jele, a gond csak ott van, hogy a mindennapokban nem annyira a felelősség vállalásáról szól az élet, mint a felelősség áthárításáról. Rajta, keressük meg a felelősöket, de lehetőleg távol a mi életünktől, távol a mi házunk-tájától, valahol máshol.

Hogy ez mennyire így van, elég kinyitni az újságot, bekapcsolni a tévét, elbeszélgetni a szomszédal, vagy körülnézni a magunk életében.

Ebben a légkörben arra hívlak fel, hogy gondolkodjunk közösen a felolvasott textusról, arról, ami az utolsó vacsorán történt. Jézus ugyanis a vacsora alkalmával ezt mondja a tanítványoknak: „Bizony mondom néktek, hogy közületek egy el fog árulni engem.”

Érthető a megdöbbenés és az elképedt lesújtottság a tanítványok között. Ezt az evangélista így fejezi ki: „erre igen megszomorodának.”

Tudjuk jól, hogy a tanítványok nem voltak hősök vagy „nagy lelkek”. Az evangéliumok többször bizonyosságát adják annak, hogy őket is megülte a kisemberek minden hibája és gyalogsága. Még az utolsó vacsora bensőséges hangulatában sem tudtak feloldódni, ott is versengés támadt közöttük, hogy melyikük a nagyobb. De nemcsak a hiúság gyötörte őket, hanem a kíváncsiság és a gyanakvás is. Lukács evangéliuma szerint miután Jézus bejelenti az árulás tényét: „kérdezgetni kezdték egymástól, hogy ki lehet az közülük, aki ezt meg fogja tenni.”

Gyanúba fogható emberekben és gyanút keltő helyzetekben nem is volt hiány. Az evangéliumok tudósítása szerint kiderül, hogy János ismerőse volt a főpapnak, így ebben a státusában nyugodtan járhatott ki-be a főpapi udvarban, anélkül, hogy tudták volna róla, hogy ő tanítvány. Máté, a vámszedő is megőrizhette kapcsolatait és barátságát régi társaival és a római hatalommal. Júdás sem tagadta soha a zsidó szabadságharc eszméjét lobogtató zelóták iránti pozitív elfogultságát. A tudósítások szerint voltak olyan alkalmak, mikor egy-egy tanítvány eltávozott egy rövid időre, így Júdás hirtelen távozása sem okozott feltűnést, amikor „tárgyalni” ment a főpapokkal és elöljárókkal.

Érdekes, hogy az állandó versengés ellenére, a gyanúsítgatások lehetőségének ellenére is a tanítványok nem egymás ellen fordulnak, nem egymást gyanúsítják, hanem egyenként kérdezni kezdik Jézust: „Talán csak nem én vagyok az, Uram?”

Ez a kérdés bizonyosága annak, hogy – emberi gyarlóságaik és kicsinyességeik ellenére is – Jézus tanítása igenis gyökeret vert a lelkükben. A bizonytalanság és félelem megmaradt, mert egyik sem meri nyíltan a többiek előtt feltenni a kérdést, de valószínű, hogy a vacsora ideje alatt mindenki módot talált arra, hogy odamenjen Jézushoz és rákérdezzen.

Mi mehetett végbe a tanítványok lelkében addig, amíg ehhez a kérdéshez eljutottak? Amikor mindegyiknek száz és ezer igazolása volt önmaga és a többiek előtt, hogy nála szóba sem jöhet Jézus elárulása. Miként vizsgálhatta mindegyik a maga életét, cselekedeteit, legkisebb gyarlóságait, hogy megnyugodjon: ő nem lehet az, akiről Jézus beszél.

Tény, hogy elhangzott a kérdés, és feltevésének bátorsága emeli a tanítványokat kicsinyességükből az erkölcsi naggyá levés felé.

Hogy miért választottam ezt a történetet?

Mert mi és mások szüntelenül felelősöket keresünk, és sokszor felelősséget hárítunk, egyéni és közösségi életünkben egyaránt.

Életünkben és mindennapjainkban sokszor kell elviselnünk nehéz és kényelmetlen helyzeteket, vállalnunk kihívásokat, megpróbáltatásokat, amelyeket úgy érezzük, mások zúdítottak ránk. Emberi az a védekezési reakció, amely a nehéz helyzetekben nem ömagában, hanem rajta kívül keresi a hibát, a felelősséget.

Sajátosan emberi és ösztönös ez a védekezési reakció, de ez a gyermeki világra kellene, hogy jellemző legyen, nem pedig a felnőtté. A kisgyermeket ritkán érdekli cselekedeteinek következménye, azt nem is gondolja végig, és ha valami rosszul sült el, rögtön azzal védekezik, hogy nem ő volt, vagy igyekszik a felelősséget áthárítani valaki másra. Gyermekeink világának bonyolultságára jellemző, hogy e valaki „másnak” nem kell feltétlenül valóságos személynek lennie – sokszor csak a képzelet szüleménye. Hároméves-forma lehetett a lányom. Ha valami rosszat tett és felelősségre vontuk, azt válaszolta: „Nem én voltam, Zsuzsika volt.” Tekintettel arra, hogy ismerősi körében elvétve sem volt Zsuzsika, hamar kiderítettük, hogy ő egy képzeletbeli lény, aki – míg Abigél lányunk mindig jó és szófogadó – minden rosszért felelős.

Persze a gyermekek is lassan elnövik ezt a periódust, de a felelősség vállalásánál vagy elutasításánál továbbra is nagy szerepe van a szülőnek, a környezetnek a tanítványnál.

Igen, mert a felelősségvállalást tanítani és tanulni kell. A felnőtté válás folyamata akkor teljeseedik ki igazán, amikor életemért, szavaimért, cselekedeteimért felelősséget vállalok. Felelősséget vállalok nemcsak a sikerekért, hanem a kudarcokért is. Felelősséget vállalok nemcsak életem napos oldaláért, hanem a sötét pillanatokért is. Felelősséget vállalok nemcsak önmagamért, hanem azokért a közösségekért, amelyekhez tartozom.

Mi lenne, ha minden hiba, minden elrontott helyzet és minden tétovázó szakadék láttán kicsinyek és nagyok, egyének és közösségek feltennék a kérdést: „Talán csak nem én vagyok az oka?”

Az apostolokban az árusulásnak semmi ténybeli tudata nem volt, mégis ijedten gondoltak árusulásuk lehetőségére, mert a kis hűtlenségek, a kis pártütések, kis mulasztások sora összeállhat.

Mi lenne, ha bennünk is megébredne a gyanú – de nem mindig másra, hanem elsősorban önmagunkra? Mi lenne, ha meglátnánk: életünk gondjai és féltelmei nem feltétlenül környezetünkben vagy a mellettünk élőkben gyökereznek, hanem saját lelkünkben? Mi lenne, ha meglátnánk: közösségeink gondja a mi felelősségünk *elhárításából* is fakad? Vagyunk-e elég felnőttek és elég tanítványok ahhoz, hogy életünk és közösségeink megpróbáló helyzetében megkérdezzük: talán csak nem én vagyok az oka? Vagy – pozitív módon fogalmazva – én is oka volnék mindezeknek?

Hogy miért fontos ezt a kérdést feltenni? Nem azért, hogy bűnbakot keressünk, nem azért, hogy elkeseredjünk, hanem hogy szembenézve felelősségünkkel törekedjünk azt vállalni, és az adott helyzeten változtatni.

Sem a világ, sem közösségünk, sem a magunk élete nem fog megváltozni addig, amíg kizárólag magunkon kívül keressük a felelőst, amíg menekülni akarunk életünk és felelősségeink elől. Családunk van, közösségünk van – és van egy társadalom, amelyben élünk. Családtagként, unitáriusként, magyarként, Isten gyermekeként megvan a hivatásunk és kötelességünk, amelynek vállalása vagy elutasítása rajtunk áll. E közösségekben sokszor ütköznek egyéni érdekek, ambíciók, nézetek, de nem létezik olyan helyzet, amelyet közös akarattal és a vállalt felelősség tudatában meg ne lehetne oldani.

Vizsgáljuk meg életünket, és nézzük meg, mit tettünk – de azt is, hogy mit *tehetünk*, ha felnőtt emberként, felnőtt keresztényként törekedünk élni és dolgozni. Emberi és istengyermeki mivoltunk tudatában törekedjünk gyarapodni hitben és szeretetben, kötelességeink és hivatásunk vállalásában, egyéni és közösségi életünk gazdagodásáért. Ámen.

Mezei Csaba

Higgadtság, bátorság és bölcsesség

„Bizony nincs olyan igaz ember a földön, aki csak jót cselekedne” (Préd 7,20)

Emberek jönnek-mennek, ismerősök találkoznak, kezet fognak és kedélyesen elbeszélgetnek. Ha rohanó életünk megengedi, meglátogatjuk egymást, koc-cintunk, és közben elbeszélgetünk. Mi lehet világosabb jele az emberek egymás iránti jóakarátának, mint ezek az egyetemessé vált gesztusok? És mégis, ha a kéz-fogás, illetve a pohárköszöntőket követő koccintás eredetét kutatjuk, meglepő magyarázatra lelünk.

A kézfogás eredete a középkori Európára vezethető vissza. Jellemző, hogy ma is inkább férfiak fognak kezet egymással és kevésbé a nők. Ez azért alakult így, mert a férfiak kézfogás ürügyén győzték meg egymást vagy győződtek meg arról, hogy egyikük kezében sincs fegyver. A magyar nyelben ma is használt, kézfogás-ajánló: „Itt a kezem, nem disznóláb” pontosan ezt fejezi ki. A disznóláb tudniillik nem kimondottan a disznónak a lábát jelentette; így hívták a valóban disznólábhoz hasonló formájú kézi lőfegyvert, a mai pisztoly őst.

Ami a koccintás történetét illeti, egy „eredetmagyarázat” szerint a koccintó arra törekedett, hogy koccintás közben az ő poharából a másik pohárba is átloccsanjon valamennyi ital, így biztosítván „partnerét”, hogy az ital nem mérgezett.

Bármilyen furcsának tűnik is, elmondhatjuk, hogy két leghagyományosabb gesztuscselekedetünk a gyanakvás terméke. Ha ma a törvény azt tartja, hogy mindenkit ártatlannak kell tekinteni, amíg bűnösségét rá nem bizonyítják, a múltban bizony eleve mindenkit gyanúsnek tartottak mindaddig, amíg jóindulatát nem bizonyította. Ez valahogy így hangzik, „Isten hozott házamba, de kézfogással ellenőrizlek, vajon nem hordasz-e fegyvert”. A vendégem pedig, ha borral kínálok, elmondja a szokásos köszöntőt: „egészségedre” és a koccintás következik, az átloccsanó ital láttán az „egészségedre” kívánság már egyáltalán nem olyan egyértelmű, önzetlen jókívánság, inkább valami ilyesmi, „úgy vájon egészségedre, hogyha megmérgeztél, neked is ez legyen sorsod”. Az üzenet mindkét esetben egyértelmű: „Nem bízom benned, »barátom«.” A meghökken-tő e felismerésben az, hogy ez az elemi gyanakvás szolgált alapul az emberi ille-delmesség néhány külső jegyének kialakulásához.

A teológusok századok óta vitáznak az ember természete felől. Jónak, vagy bűnösnek születik-e az ember a világra? Hol áll ma az emberiség? Képesek vagyunk-e szeretni embertársunkat, vagy most is a fegyvert keressük náluk? Ha a világpolitikát, a terrorizmus jelenségét nézzük, ha a repülőterek szigorú biztonsági ellenőrzéseire gondolunk, lehangoló lehet az emberről alkotott képünk. Lehetséges, hogy alapjában véve jók, de ugyanakkor bűnösök is vagyunk? A szabadelvű teológia rózsaszínűnek festi a világot, amikor azt állítja, hogy az ember alapvetően jó, csupán a társadalom kísértésének engedve válhat gyarlóvá. A hagyományos teológia azt mondja, hogy az ember rosszrahajló, és nem áll módjában a bűntől pusztán önerejéből megszabadulni. Olyan érdekes nézetet is ismerek – főleg fiatalok köréből –, hogy bűnösségünk ellenére képesek vagyunk a jobbra válásra, a magunk üdvözítésére. Nyilvánvaló, hogy itt a fiatalos önbizalom és a sajátos, rebellis vallásosság formája jut kifejezésre – amit meg kell hallgatni és figyelembe kell venni, mert ifjúságunk pozitív gondolkodását tükrözi. Ha engem kérdez valaki, azt hiszem, osztanám Forest Church amerikai teológus nézetét, aki mindkét elmélet igazsága mellett síkra száll. Azt tartja, hogy alapvetően jók vagyunk, de ugyanakkor gyarlók is. A társadalom kísért, de ugyanakkor fegyelmel is – és mi képesek vagyunk a jóvátételre. Tulajdonképpen hibáink felismerésének képessége bizonyíték arra, hogy alapvetően jónak teremtett Isten. Ez a felismerés eleve pozitív irányba vezet bennünket, beindítja bennünk a bűnbánat folyamatát, és hisszük bűneink bocsánatát, megigazulásunknak Isten által adott lehetőségét.

Ilyen értelemben mindnyájan *gyarlók vagyunk*. Gyarlóságunk gyakran nem törvénytelen cselekedetekben mérhető, hanem csak olyasmin, amit a lelkiismeretünk jelez nekünk. Sokszor elszundít a lelkiismeretünk, mert szívesen leszünk elnézőek magunkkal, de annál szigorúbbak embertársainkkal szemben. A szálkát meglátjuk, s a gerendát feledjük – amint gyakran szoktuk mondani a bibliai idézetre hivatkozva. Gyakran megesik velünk, hogy rosszat cselekszünk anélkül, hogy cselekedetünk helytelenségéről tudomásunk lenne. Vétünk magunknak és embertársunknak anélkül, hogy észrevennénk. Hajlamosak vagyunk arra is, hogy minden nap ítélkezzünk magunk felett: mit sikerült megvalósítanunk és mit nem. Van úgy is, hogy mi magunk büntetjük magunkat, néha jogosan, de legtöbbször oktalanul. Tény azonban, hogy egyedül viselkedésünkben mérhető le életünk gyarlósága.

De mi nem vagyunk csupán gyarlók, hanem *jók is vagyunk*. Bonyolult ez a kérdéskör, mert a betegség, halál, gyász és szenvedés nem viselkedésünk következménye. Nem azért ér a szenvedés, a betegség, mert rosszak vagyunk, mert gyarlók vagyunk. Ezeknek a sajátos életjelenségeknek semmi közük nincs visel-

kedési formánkhoz. Ezek mind emberi mivoltunkból következnek. Nem büntetés, hanem emberi sors.

Híveimre gondolok. Hányszor hallom panaszkodást, nem sikerült ez, vagy amaz, hogy az élet nehéz, de legfőképpen nincs elég egészség. Miért vagyok gyenge? Miért történik ez velem? Mit vétettem Istennek, hogy ennyire megbüntetett? Könnyen tévedésbe eshetek, ha csak egy pillanatig is átveszem gondolatmenetüket. Nehéz megmagyarázni, hogy a másokban látott boldogság nem feltétlenül jobb, felhőtlenebb, mint a mienk. És ezt nem azért mondom, hogy kárörömmel vigasztaljak, hanem arra szeretnék rámutatni, hogy bizonyos mértékig sorsunk egy; a mulandó ember mulandó szerencsével, egészséggel és legfőképpen mulandó étellel rendelkezik. A hiba bennünk van, de nem azért, mert gyarlóságunkkal kiérdemeltük a büntetést, hanem azért, mert nem helyesen közelítünk a jelenségek magyarázásához. Elérhetetlen mércét állítunk magunk elé, ezért olyan keserű a sikertelenség érzése. Mások sikereit „irigyeljük”, mert nem látunk át a felszínes álarcon, amely sokszor nálunk is kétégbeesettebb, szomorúbb embert takar. Ha szerencsétlenség ér, azonnal magyarázatot keresünk rá, s mivel nem találjuk, összeroppanunk a bizonytalanság súlya alatt. Az emberek hajlamosak arra, hogy elérhetetlen mércével mérjék életüket – és ebbe buknak bele. A hívó ember pontosan tudja, hol a helye, mire képes. Csak a valóság talaján állva mer elérhető vágyakat, célokat maga elé állítani, és ha sikerül, azért a kevéért is hálás tud lenni.

„Bizony nincs olyan igaz ember a földön, aki csak jót cselekedne.” (Préd 7,20). Kétségtelenül így igaz. Isten azért adott elegendő hitet világának megismerésére, hogy tisztán láthassuk emberi behatároltságunkat, de ugyanakkor ez a hit adja meg nekünk Isten felelősségteljes ajándékát: a szabad akaratot, hogy magunk irányítsuk, ami tőlünk függ. Egy zsidó imádságot idézve Reinhold Niebuhr ezt így fogalmazta meg: „Isten, áldj meg higgadtsággal, hogy elfogadjuk, amit megváltoztatni nem tudunk. Áldj meg bátorsággal, hogy változtassunk azon, amin tudunk. Áldj meg bölcsességgel, hogy meglássuk a különbséget a kettő között.”

Higgadtság, bátorság és bölcsesség – Istentől kapott három erény, amelyekkel okosan sáfarkodva a boldogság talaján élhetünk. Hallgassunk tehát a lelkiismeretünk szavára, és ne tévesszük szem elől, ami tőlünk függ, ha kell, változtassunk rajta jó irányban, és ne méltatlankodjunk a változtathatatlanon. Ám ha a lelkiismeretnek és büntudatnak a legkisebb jelét is tapasztaljuk, biztosak lehetünk benne: tévedésünkben épp ez a felismerés igazolja, hogy Isten gyermekeiként jónak és a jóra születünk. Ámen.

KÖNYVSZEMLE

Hantz Lám Irén: *Torockó, Torockószentgyörgy. Rendhagyó útikalauz.* Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár, 2009. 192 l. + térkép

Torockó és Torockószentgyörgy napjainkban egyre inkább a turizmus terén válik ismertté. Már nemcsak a kolozsváriak, tordaiak, nagyenyediek járnak ide pihenni, kirándulni, természetet és épületeket csodálni, hanem egyre inkább a magyarországi, sőt nyugatibb országokból érkező turisták is szállást foglalnak, itt töltik szabadságuk egy részét. Az egykori bányászváros ma a vendéglátásra, idegenforgalomra rendezkedik be. Ennek pedig nélkülözhetetlen eszköze az útikalauz, amely eligazít nemcsak a látnivalók, hanem a kirándulási, szállásfoglalási lehetőségek terén is.

Hantz Lám Irén, a kolozsvári Brassai Sámuel Líceum egykori földrajztanárnője az 1990-es évek elején jegyezte el magát Torockóval. Az unitárius hagyományokat ápoló Brassai Líceum már csak névadója kapcsán is élte az e vidékhez fűződő kötődést. S így természetszerűnek tűnt, hogy az 1989-es változás után itt létesítsenek a Brassais Véndiák Alapítvány és számos kül- és belföldi támogató segítségével egy vendégházat és konferenciaközpontot, ahol az iskola diákjai, vendégei kikapcsolódjanak, megbeszéléseket tarthassanak. Az ingatlanvásár-

lást, a támogatók toborzását, a tervezést, az építkezést Hantz Lám Irén irányította; elsősorban az ő érdeme, hogy 1993 szeptemberében megnyílhatott a legnagyobb támogató nevével emlegetett Tobiás-ház.

A több évig tartó torockói építkezés, berendezkedés végén már ő is a helység közismert személyiségévé, fogadott „lányává” vált, s megismerte a helyi hagyományokat, szokásokat, ésjárást. S ami természetes: összegyűjtötte a vonatkozó szakirodalmat, kutatta a helytörténetet, a néprajzi sajtásokat. Így 1998-ban ő adta közre az első Torockó-útikalauzt. Most, tíz évvel később nemcsak az akkori kalauz átdolgozott kiadását bocsátotta sajtó alá, hanem hozzákapcsolta, beledolgozta Torockószentgyörgy adatait is. Hisz aki elmegy Torockóra, az már bizonyára átsétál a szomszédos Szentgyörgyre is. A két helység turisztikai szempontból egységet alkot. Az új kalauz így nem két falubemutatóból áll, hanem témakörönként mindkét helységről ír. Talán ezzel is magyarázható a „rendhagyó” alcím, de még inkább azzal, hogy a művelődéstörténeti, néprajzi ismereteket olyan alaposan, közérthető módon közli, hogy mind az elő-

ismeretek nélkül érkező turista, mind pedig az erdélyi viszonyokban jártas értelmiségi gazdagodhat a könyv használata során.

Az útikalauz a bevezetést követő tizenhat fejezetből, hasznos tudnivalók jegyzékéből, két függelékéből, magyar-román és román-magyar földrajzi névmutatóból, 12 színes képből, valamint egy kiterithető színes térképből áll.

Legterjedelmesebb fejezete az *Évszámok, események* című kronológia, amely a római kortól napjainkig, egész pontosan 2007-ig ad áttekintést. Így közel két évezredet fog át. A kifejezetten Torockószentgyörgyre vonatkozó adatokat dőlt betűs kiemelés jelöli. Itt időrendbe szedve ismerhetjük meg azokat az eseményeket, amelyekre a következő fejezetekben számos utalás történik. A *Címerek, jelvények* fejezet a Thoroczkay család címerét, valamint az itt-ott feltűnő bányász- és más mesterségjelvényeket ismerteti. Külön-külön fejezet foglalkozik Torockó és Torockószentgyörgy építészetével. Furu Árpád építésmérnök megállapítása szerint Torockón négy csoportra oszthatók a régi épületek: jobbágházak, klasszicista ízlésű polgári épületek, eklektikus polgárházak, népi jellegű épületek. Mindegyik típus jellemzőit megismerhetjük néhány példa bemutatásával. A központot ma az 1870-es tűzvész után épült klasszicista polgári házak határozzák meg fehérre meszelt homlokzatukkal, jellegzetes utcai pin-

ceajtójukkal, zsalugáteres ablakaikkal és az oromfalat áttörő központi ablaknyílással. Torockószentgyörgyöt korábban a zsúpfedeles jobbágházak jellemezték, a ma látható házak többsége az 1950-es évektől kezdve épült, s máig is sok a vakolatlan közöttük. Mindkét helység érdekessége, hogy a házszámzás a telekkönyvi számokat követi, úgyhogy itt nem érvényes az utcák egyik oldalának páros, a másiknak páratlan számozása.

A *Séta Torockón* című fejezet a tulajdonképpeni bemutató rész. A szerző kalauzolásával a Piacterről kiindulva utcáról utcára, házról házra bejárhajtuk a falut, népi elnevezésekkel, helyi jellegzetességekkel ismerkedhetünk meg. A központi épület az unitárius templom és a hozzá csatlakozó iskola. Megismerjük ezek történetét, megőrzött feliratait. Itt kapunk tájékoztatást a kézimunkák varrás-típusairól. Azután következnek szinte számról számra az Alsó és a Felső Piacsor, a főbb utcák házai, mindegyiken akad valami érdekes látnivaló, többnek a tulajdonosáról, egykori lakójáról is érdemes megemlékezni. Kiemelkedik a Kriza János Művelődési Ház, a Községháza múzeumával és galériájával, az emléktáblával megjelölt Zsakó-ház, a Jókai 1876-os szálláshelyéül szolgáló, szintén emléktáblát viselő unitárius paplak. Néhány házat a kolozsvári Transylvania Trust mentett meg a pusztulástól. A falubemutatónak természetes folytatása a temetőkert, a Birgej számbavéte-

le. A kriptabarlángok egészen különleges temetkezési szokást alakítottak itt ki. Vincze Zoltán leírása alapján ismerkedünk meg a 17. századig visszanyúló temetkezési hagyományokkal, s két sírról, a Zsakó és a Sebes családokéről részletesebben is olvashatunk. Kirajzolódik a Jókaitól regényhőssé avatott Zsakó István városbíró és a messze földön híres Sebes Pál rektor-tanító alakja, pályafutása.

Mielőtt a szerző Torockó-szentgyörgy bemutatásához fogna, eljátszik a kettes szám torockói előfordulási érdekességével. Közülük a legismertebb, hogy a falu egy részén kétszer kél fel a nap, ugyanis közben az 1130 m magas Székelykő eltakarja.

Torockó-szentgyörgyön jóformán minden érdekesség a Thoroczkay családhoz fűződik. Ők építettek itt várat, majd templomokat és kúriákat. Ők voltak a földek birtokosai, a falu életének meghatározói. Egyik águk köznemesi, a másik bárói, a harmadik grófi rangú volt, s az idők folyamán akadt közöttük unitárius, katolikus és református is. Szinte mindegyik ágból kiemelkedett egy-két építkező, emléket hagyó egyéniség. A 700 m magas sziklafalakra emelt vár a falutól 2 km-re van. Erdély egyik legimpozánsabb középkori lovagvára. Az Ákos-nemzetségből származó Thoroczkayak a 14. századtól fogva építették, fokozatosan bővítették. Mikor kellett, védelmezték is. 1514-ben a Dózsa-féle felkelés idején kirabolták, feldúlták. Utána még

sor került helyreállítására. De miután a Rákóczi Ferenc-féle szabadságharcot követően az osztrákok felrobbantják, az enyészet martalékává válik. A főúri család ezután a faluban épített magának hajlékokat. A vár egyik legendáját Gyulai Pál verseli meg (*Az óriásleányka*). A falu legkiemelkedőbb épülete az unitárius templom. János Zsigmond fejedelem idejében Thoroczkay Mátyás honosítja meg e felekezetet a faluban, majd Thoroczkay Zsigmond építteti a templomot az 1640-es években. Azóta több rombolást és pusztítást követően mindig újjáépült a templom. Amikor csak lehetett, díszesebbé is tették. A katolikus kápolnát és kolostort Thoroczkay György és felesége, Pekri Krisztina építtette egy 600 m magas hegylábbon, a kápolnát 1867-ben újjáépítették. A második világháború után az épület lakatlanná vált, csak az 1990-es évek óta tervezgetik vendégházaként alakítását. A Thoroczkayak nemesi ága a falu közepén építtetett 1836-ban kilenc helyiséges klasszicista kúriát, mely utóbb a báró Rudnyánszky családnak lett örökösödés folytán. Az államosítás után üdülőnek, majd szanatóriumnak használták. Hosszas pereskedés eredményeként kapta vissza a Rudnyánszky család, s tőlük 1998-ban az Unitárius Egyház vásárolta meg.

A Thoroczkayak grófi ága honosította meg a református vallást. Ők voltak a templom ismételt újjáépítői. A jelenlegi templomot 1880–1890 között emelték, szerényebb kivitelezésű,

mint az átellenben álló unitáriusoké. A gyülekezete is kisebb lélekszámú. Thoroczkay Viktor báró 1914–1915 táján a templom mögötti telekre egy romantikus stílusú, tornyokkal, erkélyekkel díszített emeletes kastélyt építtetett. Miután a hatalomváltozást követően ezt nem tudta eladni, részben lebontatta, s építőanyagként értékesítette. Mára csak földszintjének egy része van meg. A báró Trianon után Magyarországon politizált.

A Thoroczkay családról és Torockónak a velük folytatott harcáról, s a család 19–20. századi tagjairól ma már csak kevesen tudnak, de van néhány személy, akinek az emléktábla örökíti meg, úgyhogy nevükkel akaratlanul is találkozunk az arra járó. Ezért adta egy fejezetnek az „Aki- nek a nevével találkozunk” címet a szerző. Itt négy jeles tudós életrajzával ismerkedhetünk meg. Az első a Torockószentgyörgyön született legenda polihisztor, Brassai Sámuel, akinek szülőházán, a mai parókián, emléktábla és arc-plakett is található. Itt megjegyezzük, hogy a kolozsvári iskola nem 1962-ben, hanem már 1957-ben felvette híres tanítványának és tanárának nevét. A második Kriza János unitárius püspök, népköltészeti gyűjtő, akinek apja idevaló, s ő maga is az itteni iskolában tanul pár évig. Most a művelődési ház homlokzatán olvasható neve. A harmadik személyiségnek, az 1920-ban született Tobiás Károlynak, a kaliforniai Berkeley Egyetem pro-

fesszorának csak a dédapja született itt, de úgy vonzódott e tájhoz, hogy az 1990-es években mecénásként segítette a helységet, 1995-ben díszpolgárrá is avatták. Nevét ma a brassais diákok házán emléktábla örökíti meg. Róman András a műemlékvédelem magyarországi és nemzetközi szaktekintélye volt, az 1990-es évek közepén ő kezdeményezte a budapesti V. kerület és Torockó kapcsolatát. Az érkezett támogatásból mintegy 140 épületen végezhettek helyreállítási munkálatokat. Úgyhogy ezt az értékmentő munkát Europa Nostra-éremmel tüntették ki. Ő díszpolgárrá avatását már nem érthette meg, de nevét a budapesti kerületi önkormányzat tulajdonát képező, szépen helyreállított 15. számú házban latin feliratú emléktábla örökíti meg. Csak sajnálhatjuk, hogy semmilyen felirat sem teszi maradandóvá a torockói születésű és a régi Torockóról könyvet író Borbély István (1886–1932) irodalomtörténész, kollégiumigazgató, unitárius teológiai tanár emlékét, s így e könyvben sem kaphatott külön méltatást.

A következő két fejezet a „műveltebb olvasók” igényeire számít: kik örökítették meg képeken, s kik írtak róla. Három festőművész volt e táj szerelmese: Vass Albert, Dóczyné Berde Amál és a torockószentgyörgyi születésű Vernes András. A tollforgatók két csoportra oszthatók. Többségük, Orbán Balázssal kezdve leírja az itteni viszonyokat, hagyományokat, népművé-

szetet. Néhányan azonban regényt is szenteltek a helybeliek hősi kitartásának: Jókai Mór (*Egy az Isten*), Gyallay Domokos (*Vaskenyéren*), Ignác Rózsa (*Torockói gyász*). Gyallay esetében jó lett volna megemlíteni, hogy száz évvel ezelőtt, még tordai tanárként, Pap Domokos néven közzétett egy *Torda és környéke* című turistakalauzt. Ennek negyedik fejezete 16 oldalon bemutatja Torockót és Torockószentgyörgyöt is három fényképfelvételt mellékelve.

Az ünnepeket és népi szokásokat tárgyaló fejezet a konfirmálás kapcsán mutatja be az ilyenkor még feltűnő színes népviseletet; az egyetlen máig megőrzött népszokás, a farsangtemetés. Ezt Kún Kriza Ilona leírásából idézi a szerző. E fejezet bevezetőjében az előző kiadás adatolta a lakosság számának változását az utóbbi század folyamán, az akkori népesség korfáját, mely a lakosok fogyását, kiüregedését sejtette. Most a szerző erre nem tér ki, talán megváltozott a helyzet?

Három fejezet a természetrajz kedvelőinek kíváncsiságát igyekszik kielégíteni. Az egyik *Kövek* címmel a geológiai jellemzőket ismerteti, de a kövek építkezésbeli felhasználására is utal. A másik a *Vizek* számbavételét tartalmazza. Megismerjük a források hozamát, a vízfolyások irányát, hasznosítását is. A *Fák, virágok* cím alatt az erdők, telepítések, növénynevek, parkok, vadvirágok, gyógynövények, gombák, vadállatok és halászati lehetőségek bemutatását találjuk. Ezek után az utolsó,

XVI. fejezetre csak az autós-gyalogos turistautak számbavétele marad. Vagy kilenc túrajavaslat szerepel több útvonal-változattal.

A *Hasznos tudnivalók* már a hagyományos kalauzok rendszerét követi. A megközelítési lehetőségeket, a falubeli szolgáltatásokat, látnivalókat sorolja fel adatszerűen. Különösen meglepő a vendéglátók listája. Torockón egy turisztikai iroda és tizennyolc vendégház-panzió, Torockószentgyörgyön egy kúria-vendégház várja a megszállni kívánó turistákat, nyaralókat.

A kötet első függeléke újságcikkek segítségével mutatja be a torockói vasbányászat és vasművesség 20. századi sorsát, a második függelék Csucsai Róbert életírásából emel ki a torockószentgyörgyi mezőgazdaságra vonatkozó adatokat. A könyv nagy értéke, hogy számos jó minőségű fehér-fekete illusztrációt, fényképfelvételt közöl a szövegbe iktatva, a festményeket, néprajzi vonatkozású felvételeket színes oldalakon a kötet végén hozza. Ahol csak lehet, a szerző versidézeteiket is beiktat, főleg Reményik Sándor, Áprily Lajos versei segítenek a hangulatteremtésben.

Meggyőződésünk, hogy a „rendhagyó útikalauz” több mint turisztikai segédeszköz. Kézikönyv a 21. századi Torockóhoz, melyet elsősorban a helybelieknek kellene alaposan áttanulmányozni: a fiataloknak és mindazoknak, akik a turizmusban látják a jövőt. E kö-

tetnek ott kell lenni a két helység minden parókiáján, iskolai tantermében, panziójában. De még a környező városok kirándulást kedvelő családjainak

is hasznára válik. Bár minél több magyar falunak akadna hasonló krónikája és ismertetője!

Gaal György

Rebecca Ann Parker: *Blessing the World. What Can Save Us Now.* Skinner House Books, Boston 2006, 170 oldal.

A tanulmánykötet a jelenkori észak-amerikai unitárius és szabadelvű teológia gondolatvilágába és szemléletmódjába enged betekinteni.

Szerzője Rebecca Ann Parker, az észak-amerikai Starr King School for the Ministry unitárius főiskola teológiai professzora (1990-től), a főiskola jelenlegi elnöke, aki felszentelt methodista lelkészként két vallási közösségnek a tagja (United Methodist Church, Unitarian Universalist Association of Congregation). Rebecca Ann Parker az észak-amerikai unitárius univerzalista teológiai gondolkodás egyik reprezentatív képviselője, több könyv szerzője vagy társszerzője, 2005-ben a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet díszdoktori címet adományozott munkája elismeréseként.

A tanulmánykötet három fejezetében (*Finding Our Way* [Utunk megtalálása], *Reconstructing Our Faith* [Hitünk újjáépítése], *Blessing the World* [A világ áldása]) tizenöt tanulmányt olvashatunk, amelyek különböző teológiai konferenciákon hangzottak el, vagy tanulmánykötetekben, folyóiratokban jelentek meg.

A tanulmányok olyan szociáletikai kérdéseket helyeznek az érdeklődés középpontjába és adják meg a szabadelvű teológiai, vallási válaszokat, amelyek regionális szintről globális szintre emelkedhetnek. Ilyen kérdések az erőszak, az elnyomás, a diszkrimináció, a terrorizmus, a háború, a rasszizmus, az antiszemitizmus. A szerző megvizsgálja a témák jelentkezésének hátterét, és konkrét élethelyzetekkel igyekszik alátámasztani a probléma jelentezését, gyakoriságát és következményeit. Például az erőszak, a terrorizmus tárgyalásakor a 2001. szeptember 11-én történt terrortámadás utáni „látványból” indul ki, és közelíti meg a probléma lényegét,

A szerző fő célja, hogy erkölcsi és teológiai válaszaival napjaink emberének felmutassa a megoldás lehetőségeit. Robert Hardies, a könyv előszavának szerzője ezt úgy fogalmazta meg, hogy Rebecca Ann Parker „élet-igenlő válaszokat ad a kérdésekre, olyan válaszokat, amelyek kivezetnek a reménytelenségből, a bizakodó jövő felé”. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy az ember (emberiség) nem lehet kö-

zömbös az erőszak súlyos problémáival szemben, felelősséggel tartozik embertársainak, Istennek. Az embernek – véli Parker – felül kell vizsgálnia, meg kell újítania, „újra kell építenie” (*Reconstructing Our Faith*) vallásos hitét azért, hogy ereje és bizalma legyen az erőszak különböző megnyilvánulásainak leküzdésére. A hit fontosságával párhuzamosan hangsúlyozza a szeretet megélésének a jelentőségét: „Kötelezzük el magunkat gondolatainkkal, cselekedeteinkkel, a megszerzett ismereteinkkel arra, hogy több szeretetet adunk a világnak.”

Egyik tanulmányában (*Choose to Bless the World*) a szerző tisztelettel és elismeréssel eleveníti fel egykori tanárának, a folyamat-gondolkodás (process philosophy and theology)

szaktekintélyeként számontartott Charles Hartshorne-nak a munkásságát. Charles Hartshorne életközpontról teológiai szemlélete nyomán követhető Rebecca Ann Parker tanulmányai-ban.

Megjegyzem, hogy a tanulmányok a Starr King School for the Ministry unitárius teológiai főiskola tanmenetében szereplő, a szerző által meghirdetett egyik népszerű kurzus témakörébe kiválóan illeszkednek bele (ECO – Education to Counter Oppression and Create Just and Sustainable Communities).

A szép és igényes kivitelezésű könyv a Boston-i Skinner House könyvkiadót dicséri.

Rezi Elek

Stephen Lingwood: *The Unitarian Life. Voices from the Past and Present.* Lindsey Press, London 2008. 209 oldal.

A Stephen Lingwood angol unitárius lelkész szerkesztésében megjelent kötet napjaink angol unitárius teológiai gondolkodásának és életszemléletének az összefoglalását nyújtja. A könyv párbeszéd eredményeként született, amely az Unitárius Jövők (*Unitarian Futures*) elnevezésű levelezőlista tagjainak véleményeit, felfogásait, érzéseit, gondolatait összegezi az angol unitarizmus alapelveiről és értékszemléletéről. A könyv maga is párbeszéd, és olvasása, tanulmányozá-

sa további párbeszédre készíti az olvasót.

A könyv négy fejezetben tárgyalja az angol unitarizmust érdeklő kérdéseket.

A szerző az első fejezetben (*The Principles and Values of Unitarianism*) az angliai és az észak-amerikai vallási-teológiai alapelvek ismertetése után olyan témákkal foglalkozik, mint a szabadság, értelem, türelem, egység és különbözőség, közösség és szövetség, szeretet, párbeszéd, az egy-

ház célja, a prófétikus papság, az istentisztelet, a vallásos nevelés, az unitárius jelkép (lángoló kehely), a globális unitarizmus és univerzalizmus, öku-
menikus és vallásközi párbeszéd lehetőségei.

A második fejezet (*Unitarian Diversity*) témakörei az angol unitarizmus különböző vallási, teológiai irányzatait mutatja be: keresztény, humanista, teista unitárius irányzatok. Ezt követően a nemi irányultság és faji különbözőségekre kérdéseit tárgyalja.

A harmadik fejezetben (*Unitarian Perspectives*) napjaink időszerű szociális kérdéseinek teológiai és erkölcsi vetületeit tárgyalja. Témakörök: az emberi természet és az emberi jogok, a feminizmus és az unitarizmus, a természet és az ökológia, tudomány és technológia, politika és demokrácia, háború és béke. Megszólaltatja az angol unitárius felfogást Istenről, Jézusról és a Bibliáról.

A negyedik fejezet (*How to Live Unitarianly*) az unitárius életvitelről,

életformáról, magatartásról ad részletes tájékoztatást. A tárgyalt témák a gondolkodás és az élet különböző területeit érintik: igazság és igazmondás, a bátorság, döntésképeség, kérdések és válaszok megközelítése a vallási tájékozódásban, unitárius spiritualitás, imádság, meditáció, szexualitás, házasság, családi élet, megbocsátás, betegség, megváltás, haldoklás, halál, gyász – és még sorolhatnánk (összesen 26 téma).

A könyv értékét a gondosan válogatott szakirodalom és a jegyzetanyag emeli. Hasznos eligazításként szolgál a betűrendes névmutató is.

A könyv a témák sokszínűsége és tartalmi gazdagsága mellett egy megszívlelendő tanulsággal is szolgál: lehet kulturáltan, konstruktív módon is tagja lenni egy levelezőlistának (ami – sajnos – ránk, erdélyi unitáriusokra sokszor nem jellemző – nagy tisztelet ezért a kivételnek)!

Rezi Elek

ABSTRACTS

Károly Halmos: *Balázs Orbán's Visions of History*

Although nowadays Balázs Orbán is not considered to be a historian, his views on history have been discussed for decades. Aladár Lászlóffy, László Kósa, Gyula Ortutay, Lajos Kelemen (in reverse chronological order) were the most important contributors to the topic. The leitmotiv of Professor Kósa's thorough analysis is that the evaluation of the opus magnum of Balázs Orbán has changed from being a historical work in the 19th century to being a source of history in the late 20th century. This present paper argues that on the one hand a broader look at historiography lets us find the genre of the Description of Seklerland among the protohistoricist historians like W. H. Riehl, and on the other hand that Balázs Orbán was not a naive historian – he could and did write „proper” history if he wanted.

Sándor Kovács: *Balázs Orbán and the Unitarian Church*

While appreciating Orbán Balázs's life-work, there was little consideration about his decision to change his religion. In this work we try to discover the reasons why he chose the Unitarian religion, and to discover why the “greatest Szekler” chose the smallest Transylvanian church as his spiritual home. By quoting the memoirs of his contemporaries and the writings of Orbán, we try to sustain our opinion that beyond his change of religion there are not only religious but political reasons. In the appendix of our work we quote interesting parts from the pocket-book Orbán used during his journey. This valuable relic was given by Ármin Koncz to Géza Nyiredi, the teacher of the Unitarian College, and Nyiredi offered it to the Unitarian Library in 1912. These quotes seem to prove our presumption that Orbán travelled not only in Szeklerland, but also all around Transylvania and the Partium. The pocket-book which is now part of the Unitarian section of the Academic Library contains Szekler dialect words and expressions which could be new data for researchers of Balázs Orbán's work.

Katalin Sárai Szabó: *Balázs Orbán and the Question of the Emancipation of Women*

At the end of the 19th century Balázs Orbán did not actively participate in the debate about the emancipation of women, but there are many hints in his work wherein he declares the most radical view of his time, by saying that women need to have equal rights with men.

In 1875 he published an article in the newspaper „Baloldal” with the title „Some things about the East, and especially about women”. This article complements his work “Journey in the East” where he tries to disclaim the western view about women from the East. The article has a different meaning showing how he thought about women while in the East, and how this view formed his radical view about their emancipation. He thought that women have special practices to make their lives livable, because they do not have equal rights with man no matter where they live. He refers to the historical argument which says that there were many women in history who proved that they were suitable for political roles. Because women do not have law-given rights, they try to influence men behind the scenes. He says that there is no difference between eastern and western women, because they are the same in terms of oppression and lack of visibility. He thinks that women can make change in the family only if they take on man’s role and responsibility and try to live up to it.

Balázs Orbán saw the problem of the emancipation of women through the eyes of a democrat, and he developed his opinion by seeing no difference between the situation of the western and eastern women, and considering there is no difference between these two worlds.

Mihály Szécsényi: *Balázs Orbán in the Reflection of Memorial Speeches and Commemorations*

Every generation reconsiders history, and tries to interpret the work of the predecessors according to its own needs. This happened to Balázs Orbán’s life-work too. At the beginning he was considered and appreciated to be a maverick politician. After the Great War he became a symbol and role model of the man who tried to summarize the great values of his community. There he gets the title of the “greatest Szekler”, and he becomes a mythological person. There are many who have attempted to continue his work in the same spirit even nowadays believing that beyond strengthening the national and regional identity, it will have some scientific application as well. Furthermore, prior to WW II,

professionals like Lajos Kelemen, Gyula Ortutay and László Kósa, evaluated his work by studying and processing his life-work. Under the post-war dictatorship, Socialism found no use for Balázs Orbán, so his symbolic importance scarcely changed. And there has not been enough time since the 1989 „revolution” to be able to distinguish the man from the mythological person.

József Simon: *The Status of Philosophy in the Tradition of Transylvanian Antitrinitarianism*

The role of philosophy in early modern Protestant thinking turns out to be quite ambivalent regarding the cultural trends of 16th and 17th centuries. It is obvious that the emergence of modern philosophy is tightly bound to the attitudes exercised by Protestants in the Netherlands and England at this period. However, these cultural attitudes were embedded in an antiphilosophical framework. This ambivalence cannot be eliminated since the main target of Protestant criticism of philosophy was the ideologically compromised wisdom of the schools in the middle ages or pagan antiquity. If an antiphilosophical attitude can be seen as a common feature of Protestant thinking, it is nevertheless the very initiator of new philosophy as well. My study investigates this twofold role of philosophy played out in the history of Transylvanian Antitrinitarian intellectual reflections in the period 1568–1598. According to the thesis of the papers, philosophy gained an increasingly higher and higher reputation among radical Protestant intellectuals in Transylvania. This story begins with the refusal of philosophical terms in theological debates in the late 1560s, develops through the emancipation of human epistemology (philosophy and fiction) in theological issues in the 70s and reaches its end in the application of a very large spectrum of Aristotelian philosophy in antitrinitarian exegetics in the 80s and 90s. In this sense I invite the Reader to participate in a colourful journey through the ambitious intellectual experiments by Ferenc Dávid, Jacobus Palaeologus, Christian Francken and György Enyedi.

György Gaal: *Pál Kolozsvári Dimién (1655–1720)*

Pál Kolozsvári Dimién was the most prominent figure of Kolozsvár/Cluj's scientific life at the turn of the 18th century. He was born there, and after graduating the local College, he continued his studies at the University of Leiden. He spent seven years in Leiden (1682–1689) studying theology, philosophy and medicine. He took his doctor's degree in medicine at Leiden. His printed

thesis written in Latin discusses the genesis, the functioning and the perishing of the human body. Returning to Kolozsvár, Dimién was elected rector of the Unitarian College, but he also practiced medicine. This was the period when the Habsburgs began ruling Transylvania, so the College's building was taken over by the Catholics. In 1693 the Unitarian College was forced to move into rooms in dwelling houses. A great fire destroyed these houses, so Dimién was sent to Holland to solicit help for reconstruction. He collected a huge sum of money. Soon the Catholics demanded back the central church of the town as well. Dimién was sent to Vienna to convince the emperor not to confiscate the church. In 1710 Dimién was elected first Unitarian minister of Kolozsvár/Cluj. In March 1716 the Catholics, supported by the Austrian army, occupied the central church. Two years later the school was also evicted from the new building across from the church. These disastrous events contributed to the death of Dimién in January 1720. His finely carved tombstone no longer exists in the graveyard, but the Latin inscriptions about his life and career are still preserved. They contain some references to his theological and medical activities.

János Pál: Forced to Find a Way. Strategies of the South Transylvanian Unitarian Church

The Second Vienna Arbitration Act, despite the continuity of being a public law, created a new situation in the life of that portion of the church which remained in Romania. The Hungarian and Romanian nation-building strategies were antagonistic and resulted in the South Transylvanian minority's situation becoming more oppressive: both the Hungarian and Romanian sides turned this minority into an argument for their own side.

It is known that the Romanian side wanted to recover their lost territories, to build up a homogenous, uniform nation state, while the Hungarian side wanted back those regions which were still under Romanian authority.

Our paper aims to relate the demographic, administrative, political, educational and church social situation in South Transylvania, and to point out those strategies of the Unitarian Church which helped them compensate against the negative tendencies harming church life which emerged as a consequence of the Second Vienna Arbitration Act.

CUPRINS

STUDII

PRELEGERI, STUDII DESPRE BALÁZS ORBÁN

Károly Halmos
Conceptia istorică a lui Balázs Orbán 119

Sándor Kovács
Balázs Orbán și Biserica Unitariană 124

Katalin Sárai Szabó
Balázs Orbán și problema emancipării femeilor 145

Mihály Szécsényi
Expuneri despre Balázs Orbán, în lumina comemorărilor. 152

* * *

József Simon
Conceptele filozofiei în tradiția antitrinitarismului transilvan – 1 163

György Gaal
Pál (Kolozsvári) Dimién (1655–1720). 172

János Pál
Căutare de drum pe o traiectorie silită. Contribuții la istoria Bisericii
Unitariene din Transilvania de Sud – 2. 189

AMVON – MASA DOMNULUI – LITURGHII

László Szabó Cugetări între Vinerea Mare și Paști	216
Sándor Lakatos Dacă se ajunge la discrepanță	220
Mária Pap Responsabilitate	224
Csaba Mezei Curaj și înțelepciune	228

RECENZII

Irén Hantz Lám: <i>Rimetea, Colțești. Ghid turistic</i> (Gaal György).....	231
Rebecca Ann Parker: <i>Blessing the World. What Can Save Us Now</i> (Rezi Elek).....	236
Stephen Lingwood: <i>The Unitarian Life. Voices from the Past and Present.</i> (Rezi Elek)	237
Rezumate	239

Fondat în 1861. Publicat de Biserica Unitariană din Transilvania. Apare trimestrial.

Redactor șef: **dr. Sándor Kovács**

Redactor responsabil: **dr. Árpád Szabó**

Redactor: **Tamás Jakabffy**

Îngrijirea textelor/corectură: **Miklós Kürti**

Tehnoredactor: **Árpád Péter**

Colectivul de redacție: **dr. Mihály Balázs, dr. Julianne Brandt, dr. Szabolcs Czire,**

Dávid Gyerő, Botond Koppándi, Lehel Molnár B.,

dr. Ildikó Horn, Botond Koppándi, Lehel Molnár B., dr. Elek Rezi

Adresa redacției: B-dul 21 Decembrie 1989, nr. 9, 400105 Cluj-Napoca, Romania

Tel: +40 264 593236, +40 364 405558; fax: +40 264 595927; e-mail: keresztenymagveto@unitarius.com.

Tipărit în Tipografia GLORIA, Cluj. ISSN 1222-8370.

CONTENTS

STUDIES

LECTURES, STUDIES ABOUT BALÁZS ORBÁN

Károly Halmos
Balázs Orbán's Visions of History 119

Sándor Kovács
Balázs Orbán and the Unitarian Church. 124

Katalin Sárai Szabó
Balázs Orbán and the Question of the Emancipation of Women 145

Mihály Szécsényi
Balázs Orbán in the Reflection of Memorial
Speeches and Commemorations 152

* * *

József Simon
The Status of Philosophy in the Tradition of
Transylvanian Antitrinitarism – 1 163

György Gaal
Pál Kolozsvári Dimién (1655–1720) 172

János Pál
Forced to Find a Way. Strategies of the South Transylvanian
Unitarian Church – 2. 189

SERMONS

László Szabó
Spiritual Provisions between Easter and Goodfridays 216

Sándor Lakatos Coming to a Crisis	220
Mária Pap Responsibility	224
Csaba Mezei Sobriety, Courage and Wisdom	228

BOOK REVIEW

Irén Hantz Lám: <i>Torockó, Torockószentgyörgy. An Unconventional Guide.</i> (György Gaal)	231
Rebecca Ann Parker: <i>Blessing the World. What Can Save Us Now</i> (Elek Rezi)	236
Stephen Lingwood: <i>The Unitarian Life. Voices from the Past and Present.</i> (Elek Rezi)	237
Abstracts	239

Year of Foundation: 1861. Edited by Unitarian Church. Appears quarterly.

Editor in Chief: **dr. Sándor Kovács**
Responsible Editor: **dr. Árpád Szabó**
Editor: **Tamás Jakabffy**
Copyreader: **Miklós Kürti**
Layout: **Árpád Péter**

Members of the Editorial Board: **dr. Mihály Balázs, dr. Julianne Brandt, dr. Szabolcs Czire,
Dávid Gyerő, Botond Koppándi, Lehel Molnár B.,
dr. Ildikó Horn, Botond Koppándi, Lehel Molnár B., dr. Elek Rezi**

Editorial Office: B-dul 21 Decembrie 1989, nr. 9, 400105 Cluj-Napoca, Romania
Tel: +40 264 593236, +40 364 405558; fax: +40 264 595927; e-mail: keresztenymagveto@unitarius.com.
Printed in the GLORIA Printing House. ISSN 1222-8370.

MEGRENDELÉS

Belföldi előfizetőknek:

egyed. szám ára: 10 lej, előfizetés egy évre: 40 lej

Külföldi előfizetőknek:

éves előfizetés: 3000 Ft (+ postaköltség Magyarországra)

éves előfizetés: 10 EUR (+ postaköltség)

Előfizetési szándék jelezhető:

a Kiadványterjesztő hivatalban (Szabó Zoltán nevére):

postacím: 400105 Cluj, B-dul. 21 Decembrie 1989 nr. 9.

elektronikus cím: keresztenymagveto@unitarius.com;

tamas.jakabffy@unitarius.com

telefon: +40 364 405557

Külföldről az előfizetés összegét kérjük az alábbi

bankszámla-számok valamelyikére küldeni:

forintban: RO38 BTRL 0131 2205 9343 72XX

euróban: RO77 BTRL 0130 4205 9343 72XX

Banca Transilvania Cluj, SWIFT: BTRLRO22

Számlatulajdonos: Episcopia Unitariană,

Cluj, Románia, B-dul. 21 Decembrie 1989 nr. 9.

Éreztük, hogy egyházunkban, úgy is mint egyikében a magyar egyházaknak, szükséges, sőt halaszthatatlan ideje valamit irodalmi úton nemcsak különleg, hanem szellemi erőtként tervszerű összpontosítása által is tenni, s hogy itt nem egyesek önérdekének, hiúságának kielégítése, hanem a mi közös érdekünk, becsületünk forog fenn; arról van kérdés: a legjobb erők s buzgó jóakarat egyesítése által bizonyosságát adni annak, hogy hitfelekezetünknel életrevalóság, némi tudományi és erkölcsi súly s tevékeny közszellem van.

Keresztény Magvető 1861.

ISSN 1222-8370

9 771222 837026